

Saša Vuga

LEVITEV ŽUŽELK

(odlomek iz romana *Opomin k čuječnosti*)

Potlej pa, ob Soči gor – kdo se je umrl. Koga so umrli.

Prašna tla za kobariškim trgov so spominjala na včasih.

Z malih oken vzdolž gostilne Pri Kotlarju je veselo visel vonj po lončkih s cvetjem. Starec z usnjasto rdečkastimi lici, s kalno solzo v klavnih očeh se je kriče pričudil mimo: Svet? Uničen je! Ta Kobarid pa – Kobarid stoji! Z razmišljenim posmehom modreca je vlekel raklast, siv dežnik, zaznamovan od vojnih krp. Opazil Srečka. Se mu pol priklonil:

»Davi mi je s težke duše padla skala: Kobarid stoji!«

Zračni dan se je vsakdanje bleščal z lipovega listja.

K Srečku se je zadnja tedna kot iz vlaka usulo za četrt vagona smrti. Vlažnega popoldneva z nevihto je vse bolj molčečni don Penzion odkril pod zapuščeno žago v Idriji razkosanca – Fanfara je dognal, da gre za samomor: Značilen za te grape v letih s hrošči. Reč je spotoma zašla, ker je o prvih netopirjih sódavičar Marcelin Olfacijus z jabolčnimi pokalicami gostil novico, da so v Tolminu vendarle sestavili odbor za raziskavo: Kdaj, odkod je ta priimek treščil kot spodnebni kamen med ljudi. Pa dekla z gor – pripirali so jo, ker ni hotela zatajiti gospodarjevo družino: Spraznila je pol vrčka varekine. V krikih šla. Z dežjem Kobal: Opolnoči je kljukal. Trkal. Klel krog don Penziona, naj mu pohiti previdet ženo – padel: Dali so dve krsti v grob.

Na lepem potlej, ko da bi posebni sel prinesel iz Ljubljane smernice za trebljenje podgan – izginili so reveži, ki so jim eni pravili otroci božji. Drugi muhnjenci. Kdo tretji pa ostanek samih sebe: Bog jih je tako rekoč vneumno potegnil gor. Sovdata s čedno nogo, premazano s karbolinejem, podkovano z zvoncec od bicikla *Tubolari*, kar skrivaj – Skankrču je navsezadnje rekel: Naj butava, nebo se nama ne bo zlepoma odprlo! Bo treba vdreti! Menda je v dolbu topniškega opazovalca na tolminskem gradu spustil nase strop. Nihče ni nikdar videl tega dolba. Enako res pa ni nihče nikdar več videl hrupnega Sovdata. Po Skankrča je sam Škripajzelj skočil iz tolmunca. Zdrobencljaj skoz rosne trave vkreber pred senik: Tok, tok! Tu jaz! Kdo tam? Kako nam gre? Skankrč je potožil: Gre. Pa trese. V pasjih dnevih trese? Trese. V pasjih dneh. Škripajzelj je pokazal na debelo repatico sred grozljivo ubranega zelenega neba – ob svitu je mlekár odkril preplet stopinj v rečnem flumu: Ko da bi otrok zapeljal slepca v skok.

Najbolj sovražno do tolminske oblasti je dezertiral godec Fon. Fanfara je sicer uganil, da je muzikant že po naravi sodil k tistim, ki jih v rakev nekako tišči: Blizu po velikonočnih praznikih, ob mučenici Anastaziji, je izkazal mučno govorjenje. Lomil lice k rami. Mižal, kot sledi: Vprašali so ga, koliko je do Tolmina. V mojih

mladih letih tri četrt. Danes pa dve tri četrt. In kot sledi – poniknil je skoz okence v postajnega načelnika: Ti, daj mi Brod! Na Muri? Savi? Kolpi? Ah, vseeno! Tako ali tako bo stric prišel s kolesljem čakati na postajo! Slovenci se ne znajo več poslavljeti – poslavljeti, bi rekel, kot žival! Sledi: Od jutra je otožnost nosil gor in dol čez trg, postlan z nesnago včerajšnjega rajanja. Prek smrečja lezel. V deske godcev. Tik Soče nepričakovano hitro splezal na visok steber. Zalomil kot oklan mučenec lice k ramí. Jim zaigral, ki so kot mraveljce kosili križem polj, *Nabrusimo kose*. Jim dolgo vriskal. Mahal z grahastim klobukom: Desni razbojnik prosi za sprejem po Luki! V srečni mrzlici prijel za žico. Počilo da je – ga v slikovitem loku vrglo, prepečenega. Dostavil bi, spodobi se: Kot jetrno klobaso. Pripomba 1. Harmonika je šla enako nepopravno: Dogorela je. Pripomba 2. Izpod pepela smo nabruskali 3 basovske koščene gumbé. Sfrknjeni, veliko pred začetkom prve vojne že pogrošni pas. In medeninaste okraske s hrastovimi šiškami. Z vtolčenimi črkami TYROL.

Srečko je premeril cesti gor. Spod glicinij cesto dol.

Dežela, dvakrat pusta: Ne bo jih, božjih norčkov, več.

In Pijac v migetanju jutrovskega drevesa tik ob Golniku:

»Srečko, grem. Pa ne le z božjo brco v zadnjo plat.«

In mrzli molk za Zdravkom daleč dol nikamor v Argentini kod – Polona ga je sojve merila z izboljšanim očesom. Vonjala ko dvojno šilce s sadjcem. Z neznan-skim vzdihom zbrskala spod pázduhe nemarno, znojno pismo: Z rjavkaste, oškrbljene podobice je zeval, siv, sestradan, starec, Zdravko. Jedek, narezán – ko da se sproti žre s fotografije. Ko da ga do drevi niti na zmečkani sliki več ne bo. Je pijan, bolan kracal? Na poskakávem vozu? V sedlu klapastega konja? Risal vmes pupaceljne. Miklavže. Rajske ptice z zajemalkasto sploščenim kljunom. Nage nune pod poškrbljenim aeroplanom. Srp za vejico, čevljarsko kládivo namesto pik. Je kaj razločka med: Včasih se mi kar tako zahoče umreti – včasih pa se mi zanoče več živeti? Se je za ta narod spláčalo skočiti pol nevarnega koraka kvišku? Kakšno pogorišče srp ko sred noči odprem spominu mahoma nazaj kladivo Če vas ne jezdi jo napihnjeni vikarji z Bogom v špiritu za vlaganje kosmulj, vas uzdajo krvavi mošnjerezi! Vi – Krpanove kobilice iz podrekané kože in kosti! Pa spet, s prizvokom navéka v dežnati nedelji: Tam nisem smel živeti! Tu ne morem. Ker – preprosto nočem! Ko da je pismo, zadnje, dal notar. Ko da sledi za Zdravkom briše mah.

Lahko bi pismo pisal Pijac. Lahko bi pismo pisal – mimo je pripeljal tovornjak z rejenimi zamorskimi vojaki: Ustnice kot štrukelj z makom. Zrkla kot pri skuhanih postrvih. Vsakokrat se jim je čudil. Praznično strmél kot iz otroških dni v črne kralje na kameli vkreber proti jaslicam v Betlehem.

Spod lip je sopol Nini Pipitóne, kobariški fotograf.

Kod hodi, v kakšno sonce prav ta moj trenutek Sončka?

Pijac je z naporom vrgel na zelenkast, slamast list:

»Popravljám ruski rek: Doklér je nisi ljubil, ženske ne poznaš – punca se mi z zoprnim nekom prepleta po Ljubljani.«

S tolstih sliv so se prek ptičjih kril cedile barve.

Spet je spod lubaste, razraščene glicinije zmeril, mračen, cesto dol. Premleval skoz nekakšne vrtljakaste koprene Pijačevo pismo. Zdravkovo, nabruháno z obupaními krikí – brez potrebe je bilo s podpisom. Pijačevo. Zdravkovo, poslednje. Pijačevo. Z bambusovih okenskih navojnic ga je kot komedijski bokal polivalo sejmarško gojenje. Mu s trčki klarinskih trilčkov praskalo v uho. Popravil si je rob obakraj suknjiča: Tolikanj smrti se zna sproti stisniti za trdimi platnicami v ta moj ubogi žepni koledar.

Hiše so, spodrecane s soparico, migljale v smešen ples.

»Ah, Srečko, šel bom obiskat Boga: Ne bo me več nazaj.«

Pisanju je priložil zlizane beležnice, naphane z gosto, drobceno pisavo – spomnile so ga na muholovke z pikami črnkastih žuželk. Na vrhu je samevala udrta, podkvasta denarnica z ugaslo, zlomljeno, plesnivo cigareto. Z listkom: To zdrápano usnjeno stvar mi je podaril župnik – nunca že poldrugo leto greje Bog. Potrkal sem. Jemal slovo. Ga do večera ni bilo domov. V tepežkastem jesenskem dežju je skrivaj odprl v našo kuhinjo. Zadrežen. Pijan. Se v krogu vračal tipat z velikanskimi rokami, temnimi od črne suknje, leno peč: Na vojsko gre, čeprav ga cesarost ne kliče! Me ovohal, ganjen, ali z ustnic še dišim po mleku. Stresel k mami pet podobic s svetim Avguštinom v dateljnovem gaju z levi. Mi denarnico vtaknil v žepček – če bo v njej en sam kovanec dobrega, se ti bo sama pólnila s cekini! Kolovratil je. Se vrnil z vrat. Klobuk mu je čez tilnik, ovnast v beli preji, spuščal kaplje: Ko bo dukatov, kot je prav, jih daj za zidanje novega Rima! Nič ne sme nikdár, čeravno z nami, v nič! O, tisti šum starčevih gorjanskih čevljev skoz vežo v noč. In mamine oči, prelite z žalostjo – zamlada je bila pri krušaricah: Prek noči so pekle. S prvim svitom nesle v vrbovih plenirjih kraške štruce v Trst. Bršlinov zid v kotu. Dobri sij žalujke. Ducat pravnje zapleveljenih grobov – kar po navadi pač ostane zad za dedí: Kot krt lahak se bom zabil. Če bi me kdaj, rečem, da bi rekel, obiskal, se spotoma zaglej v srebrno zibanje pozabljenih adventnih trav kraj Soče – v to žlahtno prisposodobó mirovanj. Zaide sonce, Srečko, vse zamre v temo.

Poropotalo je z ovinka sém, ko da Polona vleče za kolesom trop konzerv: Sklanjala se je. Poganjala, da ji je krilo vsakokrat zmehurilo v oglođan škotski vamp. Zavirala z nogami – znoj se ji je tresel s šob. Odsula je lasuljaste lase z oči. Kot z velnico metala vase vroči zrak:

»Nazaj! Naprej, ker ga ne bomo v Kobaridu pokopali!«

»Jama čaka že od ponedeljka – pevski zbor se zbira.«

»Pevski? Nič! Nazaj! Vseeno! Ne sprašuj! Naprej!«

»Hudiča, kam?«

»Libušnje! Hrib! Razgled na Sočo: Sveti Lovrenc!«

»Kaj – zakaj?«

»Prvič, da bi zmešali Američanu v Kobaridu sled!«

»Mar zaveznikom naš Pijačev pogreb!«

»Drugič pa: Veliko lepše kot Gregorčiča naj bi pospremili junaka h griču gor! Ne pa po kravji groblji k Soči dol!«

»Kdo si je izmislil to neumno prekucijo?«

S prstom je potolkla v vijoličaste ustnice:

»Pst, pst – Pištola! Kopljejo udarniško! Skrivaj! Z Vršiča ga že peljejo skoz Trento: V vencih! Na topovski cevi!«

Šojasta. Viharno vprežena. Prijazna: Čudno se redi. Nepogrešljiva. Gobasto nabreklih lic. Uboga – ko da bi v kilogramsko vrečo kanil stvarnikov namestnik trmasto zgatíti sedem kilogramov prav od vsepovsod nabrane nepotrebnosti.

Pol mračno, pol tjavdan se je skobalil čez razklano sedlo: Kot ščene, ga je presunilo, če vzdigne taco. Se zapodil s klanca dol. Z mostu. Pa skoz vasi – s podsmehom rajnega v zbledelih mislih. Plitev kot povožen močerad v občestnem grušču. Šklepetav na zgonjenem biciklu – luč je prikimala od sunkov v kamne. Roji rjavkastih mušic so mu kot pleve tolkli v vrat. Soparica je v zaporedjih vonjala po jablanah. Kovačniku. Akaciji – čakati Pijaca, ki ne bo nikdar več prišel: Ga peljejo. Skoz Trento. V smrečju. Na topovski cevi.

Hribi v belem, se je mukoma ozrl: V žarkastem. V zelenkastem – ko da se je pod breg upehal zven prazničnih zvonov.

»Kdo si je izmislil to neumno prekucijo?«

Vprašal je – pa kar se da natančno vedel.

Lovrenc? Kobarid? Kjerkoli že. Vseeno, ker je hotel biti pokopan v Tolmin: V to kukavičje gnezdo vsakršnih sramot. Ponižanj. Turških razdejanj. Zmaga je nemara zmaga. Vendar – celo po zmagi moraš na odgovor. Preden so me pozabili na Golnik, sem se zagledal skoz Pištolo: Kaj počenjamo s tem našim kmetom? Kremžasto je zažveglal na nozdrvi: Njegova stvar, če brska za svobodo po docela napačnih poteh! Ko se boš vrnil z božje njive, če se boš, mi kdaj povej: Prehodil si nič hujšo golgoto ko drugi. Bogu plačal za vse grehe. Najbolj za grehe zoper sebe – sicer pa me je, Srečko, zadnje mesece preganjalo, primer, kakšen je hudič podgan. In kakšen Bog v osamljenih predstavah uharic. V dežju sem snoči, spet primer, igrivo sanjal, kako v postajni restavraciji večerjamo medene anjele, mozoljaste od rdečastih rozin. Pospravil sem jih zvrhano poldrugi aluminijast krožnik. Rekel še – ko spod sneženega vrvenja stopita ob treskih pavk arhangela z ognjeno sabljo. V jutranji meglici potlej me je Tibor Vereberi, nor od medicin in bližnje smrti, blagoslavljal z oznojene postelje: Po telefonskem dovoljenju z notranjih zadev – v imenu porabskih Slovencev vam želim, prijatelj, blažene božične svetke! Koledar se, Srečko, trga po votlinah mojega spomina. Od molčanja so se mi zvarila usta. Le srce mi kdaj kot votlo jajce da odmev – na kaj? Gledam vrabce, zapaberkovane čez dvorišče v mrvce krog miz: Bolj bi rad odprl k himnam svetega Frančiška – bolj ne gre. Je mislil, kot se reče, resno? Ali kvečjemu, kot večkrat pesniki, zamaknjeno? Karkoli vzamem v pest, postane težje. Skratka, Srečko – življenje sem posvetil, jaz vsaj, temù, da sem ga sproti temeljito uničeval.

Drevesa so kot pretepena četa zmršenih dragoncev rinila z orumenelih travnikov tik osamelih skal vsaksebi strmo gor.

Ljubi Sveti Lovrenc tu s pohlevnim hramom.

Brambni grad ubogih. Polje spanj. Spominjanj.

Čakal je. Postopal. Včasih se je čas zaletel. Včasih se je kot slabo navit spočasnil. Čas, ta modri rabelj. Vsakogar spodnese. Vsakogar zravna. Oko se mu je vzpelo kot kragulj v smreki: Kod je onkraj Soče tulil vol, privezan ob stelnjak?

Je kdo vpil iz pisma – Zdravko? Pijac? Zdravko: Jah, ta vaša prostor, čas, ki nista več ne vaša ne nikogaršnja nikjer pri vas! Postajate muzej zaplotnega nazaj: Vesoljni svet pa hrope! S klarinetom gre! Po norčevsko drvi naprej!

Grobar, koščenost z razmetanimi zobmi, je v medeninasti svetilki na lesen ročaj nažigal žolto svečo. Pridušeno kľel. Ji spet in spet ukazoval z uplahnjenih, repatih brkov:

»Gõri – ali pa te vržem ven! Smrt potrebuje red!«

Pipitone, fotograf s starinarskim trinožnikom, je ščitek na pepita kapi zvrnil po zatilju. Čapljastih korakov preizkušal s frančiškanskimi sandalami stezò navzdol med križi.

Spred zaklenjenih cerkvenih vrat je Srečko šel k obraščeni gomili. Se prislonil v prebršljanen zid – na robu senc je sonce grelo kolobar postav. Planinske rože hribovskih deklet so v ovenelih šopkih skrivale cvetenje dobrih dojk v razpetih jopah. Karol Čufer, jagodast v nos, rdeč v kravato, je skoz pest govoril v bebasto, na prečo poglajeno, zasmehljivo glavo: Pravzaprav ne veš, Pervanje, kam bi skòro šlo s sobote v noč! Pištola vstane. Bled kot crkla riba. Zapuščen. Opira se z dlanmi po robu mize – kolca: Kaj naj onemu povem ob grobu? Molk. Slišal bi skovirja! Pa mu

jaz h kolenom dregnem stol: Povej mu, da je bil heroj! Kako je vsem k nogam udaril kamen – gre za kamen, ki se po navadi odvali s srca.

K obzoru so se kot veriga gladkega, previsnega gorovja spotegnili trije rdečkasti, zasvaljkani oblaki.

Srečko se je skrival zad za dim.

Ogorek vsakič zamečkal v bršljan.

Skoz misli so se mu besede krog in krog mešale z vdanimi, natrganimi Pijačevimi premišljevanji: V dnevniške beležnice je spravljaj poslovilne listke – pri vodnjaku sem ustavil fantka, večkrat sem domačim nesel kruh: Pa veš, kdo sem? Pričakoval sem, da bo bevsnil, kaj vem: Naš prijatelj Pijac! Pokovec izdiha vame, miren kot pod večer kostanj, kar je pač nabral doma: Mrliška kost! Podoba, Srečko, ta fotografija tu – nekakšna razvalina bližnjega nekoč. Umiral sem po koščkih. Krpah. Dragi moj: V cerkvi so tako rekoč stopali na klop, da bi me videli! Ali z navdušenjem osiromašene Angležinje z lornjeto, póstarne kot vaška lipa: Lep kot kip na kljuno tihotapske ladje! Toliko nas je, slovenskih don Kihotov, pa nikjer krepčilnih sunkov vetrca v mlin. Da se norčujem, Srečko? Ker da se bojim? Se nisem vsèga nosil tja, kamor drug še prsta ne bi sprožil? Po puščobah vsakršne preklete vojne smrt, naj bo še tolikanj dokončna, ni več resna: Kvečjemu nadaljevanje plesa v maskah. Nočna hoja z ladje norcev skoz meglice v nič. Ko da bi kam drugam odprl duri. Pred svetim Petrom se bom štirikrat odkašljaj – za pokoro čez in čez dovolj! Lahko drugače: Plazim se, da bi oprtal Janeza. So bombe z oken padale v grozdih. Čakam sred fizičlovk, srebrastih od mesečine. Gledam očarljivo, zleščeno nebo. Spoznam: Življenje navsezadnje ni več resno! Spet se plazim. Primem ga za roko – rokavico. Je to vse, kar je za njim ostalo? Na Golniku sem jeseni včasih pripovedoval resnične zgodbe: Vsakič rekel, da izmišljene. Bolniške sestre so me kmalu klicale *Kurat za kurjo polt*. Dvakrat me je Janezova mama obiskala z jabolčnim zavitkom. S srjajami. Obakrat sva jokála: Ona – vsakokrat zajoče. Jaz, ker sem ji vsakokrat lagal. Naj ne izve, da so ji Petrčka zaklali vrh melišča v Žeganem studentu. Italijani so mu kri lovili v skledo. Svet, ki se po njem spotikamo iz veka v vek, ni niti zdajšnji niti prejšnji: Ga preprosto – ni.

Zbor je za preskus pokašljeval *Nazaj v planinski raj*.

Karol Čufer je odložil nos na pest: Ne rečem ne, Pervanje – slavnostni sprejem v Tolminu! Nič kot ênkrat na približno tristo let! Sem pa z Dolenjskega udobíl zaupno sporočilo: Menda električna kokoš je naredila, da je pet sinic zletelo pod razbitim strešnikom v učilno zidano. Tam s kljuncem druga zad za drugo Miho na podobici kraj table vsaka pet sekund poljubljalo – tako je s to rečjo, čeprav ne rečem ne za praznični sprejem ob Soči, na Dolenjskem!

Franc Ksaverij Rutar je, pod majhnim, svetlim suknjičem nabit v obaltne črne hlače, mahal kot vojaški sluga. Delal v redu med pogrebi red. Z guganjem preskušal trdnost slamnate stolice pod Pištolo. Srečku rokovnjaško šepetal spod vek:

»Zavarovano? Varno? Hojla, tam – gredo!«

V lahkotnosti prozornega neba je vztrepetal galeb.

Zvrh kačje ride gor pod Sveti Lovrenc je prigrabila ekipaža – ko da jo potiskajo: Nekakšen skrpan cirkuški ravnateljski vozir, zavóžen po prepiti noči v grobljo kod za vaškim trgom. Spredaj se je prsno, potlej hrbtnsko v prožnih skokcih gnal, prenašal črnomašni zakristijski svečnik s plamenico Mihael Štucin, starosta kolesarjev v izprani majici 1929, zvlečeni do rebrc. Žilnat v belih bedrih – ko da se bo sunil na oblak. Šest mladink s papirnatimi trakci v kitah je kot v cvetje segalo h košarici. Trosilo zvezdice na srp in kladivo – surova Pijačeva krsta se je tresla na pšeničnih škópnikih, prevezana z verigo in s pocufano vrvo. Nosil jo je dvokolesni, sivkasto

zelen voziček na okrogle šprikle, ki je z njim po prvi vojni sodavičar Peregrin Olfacijus regimentnim častniškim obednicam razvažal vreče z ledom v kladah. Škripasto zadevščino je na mesarskem kavljju vlekla – Bog, se je priprlo Srečku pod očmi: Balilla s Fojbce, s stréljanja tisto peklensko noč. Hilarij Zuza je vozaril. Pazduho trdo prislanjal k okenski stranici. Stegnjeno veslal z dlanjo vsemu na pomagaj – prebijalo mu je hladilnik ali kaj. Ustavljali so se ob slehernem drevesu: Rjasti, odpahnjeni pokrov je plapolal kot pločevinasta kreljut. Fikež je v delovnem pajacu s črno pentljo visel z blatnika. Se divje držal za privezan drog rdečkaste zastave. Tenkčno dolival kot gorivo v petrolejko. Potlej pretresljivo kriknil, da je vleklo čez dobrave. Tolkel s prazno steklenico, ko da jo bo treščil komu čez oko – takrat je z zadnjih sedežev odprl Grogl. Oberoč pritegnil star flaškon. Vtaknil lij. Podržal kjantarico Fikežu: Ta se je zgrbil kot urar k budilki, lilast v uhlje od sisikanja, poševnih dimov, kratkih brizgov kot bodalce ostrih par. Mihael Štucin je po navadi telovadcev poskakljal. Čebulasta kolenca skrčil k majici, bradat pod kapico na gumb od roja saj zvrh bakle – počilo je ko dvocevka. Rigalo prgišče grušča spod koles. Zahroplo v klanec. Do naslednjega drevesa: Franc Ksaverij Rutar se je shribolazil na pokopališki zid. Čepel. Z orlovskimi zamahi vabil gor – spet je Fikež rjul iz piskanj. Poškrtavanj. Grgotánj. Se v sivih iskrah bliskal s prazno steklenico.

Karol Čufer je, vročičen v nos, občudovalno kinkal:

»To, Pervanje, se lahko zgodi samo pri nas! Pomni!«

Zbor je kot kolednico zavpil *Nazaj v planinski raj*.

Soča se je zlivala, oblita z bleskom živega srebra.

Veslar na kipu je, pretresen, hitel reševati čolnič.

Ali sem nor ali je – Srečko je razpadal vase.

Srečko je razpadal vase kot zabita, opuščena hiša:

»Da ni res vse res? Kvečjemu – da jaz pošastno vidim?«

Vozičo s Pijacem so sneli s kavlja. Jo porivali ob važnih vzdikih, ko da rinejo pred Sveti Lovrenc s skalami obremenjen vagon. Fikež je s pestjo pozdravljaj z leve, z desne h krsti, že na daleč pijan v polžasto skrmežljane oči. Grobar se je s črnkasto pleteno kapo na zatlačenih laseh trmasto postavljaj z medeninasto laterno pred Štucina. Ga s komolcem dregal v telovadnost. Mu skrivaj podstavljaj peto, da bi se zamotovilil čez gredice, pod stezò. Zuza se je zrinil med nedeljskega Cijána in zapetega Fanfaro. Kot iz troblje pihal dim. Prežvekoval podplute šale. Nad obtolčeno tobačnico zaslinjal cigareto:

»Strašna nočna vožnja s klancev dol skoz tri proste zabave s plesom! Kraj dreves, v sencàh, so se gonili kot vevice v bobnu! Luč mi je po svoje delala – enajstkrat sem ustavil čevelj, dva pred morebitnim hitrim rajnikom: Pijani pari so ležali po cestàh kot par klobas! Klofotal sem. Jih odmetaval. Kričal. Vzdržal pa – zacinjeni hladilnik ne!«

Cijan je kimal, z roko na hrbtu Pištolovega stola:

»Človek zmore, sem prebral, veliko več kot stroj.«

Srečku je bilo, ko da čemi na sajavem oblaku. V škrebetanju ptic selivk. Ponizhan od spoznanja, da ne bo dojel, kaj se pravzaprav odvija krog oči, ki čisto vidijo prek travnikov, plotov do vrb ob Soči – revni, posmehljani Pijac: Sem le kratek čas, ki teče skozme. Bil sem, Srečko, med osvoboditelji tvoje vasi. Pripeljal sem preplašeno krdelo črnovojnikov – opazoval poglede njih, ki skôro bodo. Krajevne pritlikavce povzpetneže. Nevarne. Krute: Med večerjo hodil bruhat v noč. V Tolminu me je srečal strojničar, napol otrok brez prednjih zob – začetek zgodbe: 1. Moral je prenašati Pištolo zvrhani nahrbtnik. V Čádovljah mu je nogo natrgal strel.

Pištol je, čemerer, v grmih skrit, mrmral. Otrok se je povezal z oznojeno srajco. Si ulomil berglo, konec zgodbe: 2. Moral je prenašati Pištolov zvrhani nahrbtnik. Ob otroku v zgledanih angleških capah sem – kako? Spregledal. Vse odtlej – kako? Lagal. Ker je nabornik za dobrotno smrt lahko iskren: Kako lepo je brez bojzani pisati resnico! Skraja sem le čutil, spotoma spoznal, da je Pištolov višji, zadnji cilj: Življenje v milnih, vsakršnih mehurjih – si zaprt, obenem pa razločno na očeh. Ah, ta Pištola, ki je belcebuba gnal iz naših grap! Ta španski borec nič kot jaz, ko ti! Zajodlal da je svojim premoženje. Šel v napredne. Bil, ne bil na Španskem – vedi vrag pri tolikšni barabi! Kdaj mi je spod mize, sparjen kot čeber pomij, brbral, da je njegov še tolikanj zakolcani privid neznansko bolj resničen kot še tolikanj fotografirana resničnost? Vandaluzijo pa da je posnel iz koledarčkov družbe za cikorijo Franck pri mestnem kramarju. Verjemi, ne verjemi – ni pomembno: Kar se da značilno pa!

Sončne krvavitve na zahodu so zgorele v sinjakst ris.

Drevesa, zvita z brega dol: So jablane, orehi, hruške?

Sence so na hitro izhlapale. Vetrč je bezljal bršljan.

Takrat je Srečku na stečaj razprlo prašne veke: Pištola se je dvakrat vzdignil, preden je za silo vstal. Poklonil se je krsti na grobarjevih deskah. Klobuk iz temne kunčje dlake dal na stol. Si slinil prst. Razgrnil črtast list. Zmrgodeno pogledal za svetlobo. Se z očmi zabrskal v jamo – kot odrevenela serafa sta ga vardevala Fanfara tu, Felicijan tik tam:

»Spet se podrli nam hrast, v listnato krono močan!«

Poklonil se je krsti na razpokanih deskah. Zavpil:

»Dolge poti si premeril! Zadnje na kratko končal!«

Poklonil se je – oberoč podržal daleč predse list:

»Ker sva že tu, tovariš Pijac, mi lahko potrdiš: Ta, ki tu leži, je padel kot večina žrtev za blaginjo vseh. Nasitil je pogled na svet, ne da bi vsaj enkrat prehodil vse kalvarije svojega življenja! Po učnih letih vsakršnih besed je zdaj nastopil uk za molk. Zadosti zna, kdor nič ne zna, če zna molčati – mrtev! Vrnjen v prah! Kdor hoče po vsi sili do izvira, mora z veslom proti toku. Čoln se odizne z brega. Metež ga zapre v meglò. Brez onegavljenja sem ugotovil: Ta, ki tu leži – da nima našega sočutja vrednih zdravstvenih težav? Ker sva že tu, tovariš Pijac, mi lahko potrdiš: V hipu me je strl sum, da je na smrt, ko mi je nič manj kot pred Nebotičnikom v Ljubljani hripavo zašepetal: Krogla zaboli enako mene kot, recimo, Nemca. Ko da bi krdelo ujetnikov kdo privedel iz kleti k polnočnici! Hop, Johann, to ne gre! Huje se je bližal kraju, bolj je v mislih bežal stran – čeprav razločno vem, odkar sem se pogreznil v javnost: Kamorkoli se podajam, cilj bo zmeraj pred menoj! Treba je, ko pride čas, roke prekrizati tako, ne pa tako. Drugače je kar ubogljivo stopal po gazeih mojih besed. Človekovi še tolikanj dobri nameni so pogosto tvegani: Res je nevarno, sem ne samo njega ne samo enkrat učil – res pa vsakokrat zadene druge! Vsakogar nazadnje čaka večna ničnost. Poglavitno je, da ga odločno vprašamo na poti tja: Kako si uporabil svoje dni za naše dni? Ker sva že tu, tovariš Pijac, mi lahko potrdiš: Zdravil se je z vročimi opekami. S polaganjem zavrelega rženovega močnika okrog želodca po receptu zastrupljenega kostelskega barona Langenmantla – zdaj te ziblje jezero spomina, bronasto v odsevu zvezdnate noči. Mar nismo peli v Španiji, ko smo jedli kruh sedmerih skorij: *Hej, za konji se vzdiguje zvezdni prah! Ledena burja brije* – Španija, tam jim je lahko! Tam brez cincavosti ugañeš kmeta: V trebuh je prsteno bel, v hrbtišče črn! Svetoval sem, njemu ne samo enkrat: Ne mešaj se v svoje delo, pa ti bo do smrti prav! Iz v usnje šitih zgodovin človeštva sem razbral, da

obravnavajo zločin. Svetoval, naj gre k zaščiti: Stopil je v polno krčmo. Tam ostal debelo uro. Šel, ne da bi ga kdo zapazil – redek dar! Zlahka bi postal vse, česar svet ne potrebuje. Zdaj že ve, da ni dovolj vpiti: Rôke gor! Poklicani jih mora vzdigniti. Ali nakazati posluš za vzdig. Ker sva že tu, pri koncu, mi lahko potrdiš: Vris pred spomenikom onkraj meje, na Koroškem, zagotavlja tudi tebi, Pijac, IMENA ŠE ŽIVE! Zato pa nam: Odgrni ta oblak, Fortuna! S pravišnji ljudmi, ki bodo znali prekaliti jeklo! Dobro seme še ni dobra letina – zalivajte, kdor mimo greš, ta grob!«

Srečko je pokimal: Iz vsega je škripalo Fanfarovo pero.

Pervanje se je s škrbavim glavničkom česal na uho. Nini Pipitone je z razkrečnim trinožnikom opletal skoz pogrebce. Plezal čez gomile. Prizadevno kukal. Franc Ksaverij Rutar je kot za pretep naskočil Štruklja: Vsakokrat navzoč, je prireditve vsakokrat razbil z izrigano verigo kašlja. Karol Čufer je osózlil nos. Ga na široko brisal. Hrupno stopal, da bi ga pogledali. Razmetal prste v zrak. Zavikal pred Pištolo:

»Če dovolite, visoko spoštovani – občudujem vas!«

Kdaj smo bili? Kdaj bomo: Smo 100 let za opicami?

Lobanja se je Srečku v piskih, v curkih polnila s črnino: Ko da vanjo lije Pijačeva noč. Pobegnil je za hrbti gor. Korakoma. Skriva – v nebo se je kot gnezdo pogorelčkov ténko gnalo listje. Stare mlake tik ozar ob Soči so lovile trepetanje vej. Se spotoma koval v banjice iz tolčenega bakra.

Stisnil se je k ozki kopi. Gohtal žlahtni vonj po senu.

Se sesedel, s pijano glavo v mlahavih rokah:

»Počivaj. Pijac, kjer pač si – dosti je bilo vsega.«

Vetrc je prijazno vrgel ducat ptic z dreves. Vrtel pramene saj zvrh plamenice staroste kolesarjev, skakljavega Štucina, čez pogrebce, skoz robido dol. Sveti Lovrenc je zabrenčal kot sršenji roj – ker nimam nič, imej teh nekaj knjižic: To je vse, kar sem pridelal. Plen, ki sva ga po vsem hudem pridobila, je bil videti kar lep: Življenje. Ob viktoriji sva imela dvajset cigaret, preskušeno naivnost in mladost – mladost? Pazi, Srečko: Prhke so, lomljive naše barke. Dvakrat glej, kam greš. *Tolaži me, da smo se bojevali za svobodo domovine!* Govorim kot star učitelj? Ah, saj res: Čemu sem si kot hribovski učitelj spet in spet zapisoval? Dognal sem, da se iz otrganih, premočenih nahrbtniških beležnic dela zgodovina: Koder je o čem le nič, bo tam do vekov nič – pol travnika s prežvekovanjem krav kraj sončnic, s kriki šoj. Zeleni smo bili. Bili nekakšen z domoljubjem pognojen lišaj, ki naj prekrije skrivano. Ali s čitalniško podobo: Lestev – drug je vasoval! Naj te ne davi stok prikazni v žarometnem snopu najinega Kleka za Grgárjem, Fojbca. Ne ti ne jaz jih nisva streljala – sva pa seveda stala tam. Obsodil jih je pasji čas. Obsodil pesnik, sem uganil s priloženega izrezka *Tákrat voléji zbor pojde lovce klat!* In, prav razumi – takratna domovina obsodila. Naj stehtava z lekarnarsko ali pod rimsko tehtnico: Dočákali so svojih, kaj vem, pet minut slovenske zgodovine – kot sva jo midva. Pa kot prežgana repatica, ko razdremo jaslice, zašli. Velikokrat sem se jih zmisli, zapuščenih revežev od Soče, vrženih v znorelo slamoreznico! Ker so menili, da je za Slovenca sleherna oblast naravnost od Boga, samo da je slovenska, so skočili na vagon, ki je drvel strmo nikamor. Če bom kdaj naletel nanje pod občestno jablano, jim bom še zate dal po bratovsko rokó. Jim kakšno rekel, le primer: Da midva tudi danes meniva, kako je za Slovenca sleherna oblast naravnost od Boga – samo da je slovenska. Jah, vesel sem, da sem bil, kjer sem v vojni bil. Strašno, če bi na dan zmage štel poraz! In žvečil prah ponižanih podplatov kaj vem kam z Ljubelja gor – eno vem v teh zadnjih dneh: Kdor je za hlapca tujcu, ta ne more niti volu sneti

jarma! Bom sklenil brez odgovora: Mar ni domače zgodovine k morju dol odrešil partizan? To pa je, dragi Srečko, vse. PS: Kajpak odpreš lahko šele, ko bom zaprl vrata v raj.

Poganjal je kolo – slepila sta ga mrak in znoj.

Cvrčanje ptic se je utrinjalo z utrujenih dreves.

Na slab streljaj se je z ovinka mahoma skiparila iz poležanih senc, gorjuposti, spomina Sončka: V zračnih, tu razpetih, skôro spet v repek zajetih las. Z lahkotno drznostjo, našobljena v izziv, je letala zvrh jam, čez grušč. Se zviral v nedolžnosti. V osuplosti. V nesramnosti. V hudobnosti – sovražno je zavozil skozenjo.

Zarja je priplavala k ugaslim hribom, kot faronika.

Se spotoma prelivala v zelenkasto temò.

Zavelo je po lubju. Mahu. Po senikih – prvič po jeseni.

Gnal je skoz vasi ob levem bregu, stišane v seneni mir, vsaka z eno slabo žarnico vrh vogla. Bežal z norim dnevom na ramenih – ko da je podobnih že doživel? Že preživel? Kdaj že krog opolnoči zatrgal s koledarja v koš.

Petelin, je pomislil. Ali kod v daljavi ženski vrišč.

V bledični mrak se je zarisala podolžna gneča hiš, Tolmin. Z izložbo zadruge čevljarjev: Okrašena Stalinova slika. Prah – znamenji nekakšnih zmag. Mizerije. Vrh stopnic se je, spod vrat, belilo premečkano, s prstnimi, s pečatnimi, s tobačnimi marogami spackano pismo.

»Zdaj bom, Srečko, lahko noč, zaspala v tebi.«

Sédel je. Nemirno bral – so Sončkin list zmočile solze?

»Ko da v teh pisanjih vračava drug drugemu samoto.«

Bral do konca, kot razmazanega s ploskim palcem:

»Lahko noč, ti moj dolgčas po tebi.«

Bral. Se vračal. Se zatikal v čudno zvegan stavek:

»Strah! To prepovedano veselo Sončko je obrekel strah!«

Znamki sta kazáli, da so ju pretehtano, z ganljivo skrbnostjo nalepili. Ošinil je kipenje smrek pod ščip na hribu: Prepovedano veselo? Prostor je zavonjal po skrivnostnih sencah – potlej, zaporedoma v pičlem tednu, je na lepem trikrat počilo. Najprej:

»Bi rekla, kot v prizoru bebave čitalniške veseloigre!«

Lucijo je namrdnjeno začuden Tolmin vpisal pod udarnike: Razpraskanemu avtobusu na polenca, zvrhanemu skrotovičenih tržaških romarjev za Brezje, je prodala nič kot 21 posrebljenih Leninov. S četrtkom so jo vrgli v pokoj. K vencem, h krstam, k pozlačenim Stalinom nagnali z oštampiljkanim ukazom Metka – fant je zdrevenel. Se tresel, dolgo, na skrivaj.

»Stari svet zapuščam po hudo izkrivljenih poteh!«

V slovo je zad za hišo, v sadovnjaku, priredila poedinovanje – pol zabavico pol veselico. K Soči se je grbila robata gruda, polna mišjih lukenj. Revni vrt je robila robidasta, drobljiva ježa z opustelim kurnikom. Z udrto lopo: Sneli so trohljiva vrata. Prek vozaške plahte razgrnili rjuho. Nanosili skled s krompirjem v srajčki. Z bovško skuto. Krožnik z opečeno belkasto polento. Ploh z obaltno torto iz orehov, lešnikov, malin s papirnatim bandercem *Reče modri: Končana pot se zdaj začne*. Ob jablani je na širokem stolu čakal opletan flaškon, darilo mlinarja Mohorca, zamašen s koruznim storžem – naokrog so kot piščeta stali vrčki, ta na kljunec, ta na rep. Svjatopolkovna je rožasto pobarvala nekakšne slepe, pentljaste lampijončke. Jih na prejicah obesila pod noč. Žarnici, zasenčeni z lepenko, sta vabili večje v rej. Iz vej v

veje se je trgal siv napis *Hej, dobrodošli, prijatelji naše svobode!* V latvicah so se kot ročne bombe, rdečkasto, zelenkasto, bleščala jabolka.

Dišalo je po ajdovih strniščih z bradicami živih mej.

Pokrajina se je mehko ustavljala v modrikasti temi.

Gor, dol z neba so cepale neznatne kepe netopirjev.

»Iz kakšnega sveta smo padli v kakšnega – pomagaj Bog!«

Godci so si božali lase. Na klop skrbno ravnali robce.

Prvi je kot iz krtine spolznil knjigovezec Krafl s plešnima, globokima portičema v rumenih kodrih, daleč znan, ker je svoj čas našel v smeteh dva zlata tolarja in moški prstan s temnim kamnom – spet razkazovat modrasa v cinjenem kozarcu za kompot? Nemo se je režal z uhlja k uhlju. Gubav. Zmigotan v obraz: Ko da se z lilastimi ustnicami sproti žre. Od prvega do drugega je skakal. Pljunkal s kačo. Se priklanjal tretjemu – nabiralo se jih je kot pred cerkvijo. Starinske vilice so ropotale po starinskih pladnjih. Zrak se je gostil obakraj ust. Krog jablan so žužnjale brenc-ljaste žuželke. Suh, starikav mož visokih ličnic je kosmate roke razprostiral kot kreljuti mimo radovednih glav:

»Tako sem sam, da mi še pes ni več v veselje!«

Upognjeni Matija je pributal s palico. V zapeti srajci:

»Kaj bo novega, Lucija?«

»Veš, Matija – skoraj nič!«

»S častmi potiskajo približno mene kakor tebe v kot.«

»Kakšna neprevidna vljudnost!«

Pljunil je kot v starih pratikah. Se s palcem brisal:

»Tuhtam – res ne terjajo, naj riba pri repku smrdi?«

»Kakšno neprevidno modrovanje!«

»Krogla in medalja, vem, nikdār ne najde pravega.«

»Jaz pa se nočem vprašati, zakaj sem včasih srečna!«

»Jah, kdor zapre oči, se niti v ogledalu več ne vidi.«

»Sedi sèm – je boljši majhen vse kot velik nič!«

Kramar je, zabrundan, silil k ženskam. Po huzarsko vlekel brke. Bzikal. Jim dvorjanil, da mu je na dunajskem pokopališču za okronance lobanjica cesarjeviča Rudolfa devetkrat pomenljivo kimnila – ker je krastača zanosila vanjo skot.

»Zjutraj pa nam je sovražnik pošto dal: V vojni smo!«

Tu, tam se je za hip vzdignilo hrkljavo petje.

Srečko je prišel med zadnjimi. Kadil – ves čas odhajal. Spet in spet pogledoval k očetu. Mrk: Egidij je kot vreča za cement čumel ob jablani, prestrašeno vesel, ovit krog čela z belo resasto brisačo. Vzdignil je obrv čezenj. Žmeril, ko da bo zakinkal. S plašnim vzdihljajem preložil dlan v dlan:

»Imam natančno žepno uro – izgubil pa sem koledar.«

Hahljal se mu je. Vlekel nase star nedeljski suknjič:

»Je prerokovala pesemca: Vsi so prihajali – mi je.«

Srečko je počepnil obenj. S prstom sunil skoz ljudi:

»Na tnalu je! Tam, pred Mohorcem – vrnil se je, Metko!«

»Hja? V cerkev leze. Mater božjo s figami podkupovat.«

Zapognil je hrbet v starostno grbo. Zmignil za slovo:

»Ta Metko ali kaj drži srce v rokah – kot žepno uro.«

Lucija je hodila s palico elisabeth od gosta h gostu.

»Kdaj si opazila, da gre z njim tako navzdol?«

»Kaj? Stopi na to stran – ah: Ko je v ponedeljek rekel: Svoboda je. Lahko potihoma drug drugemu povemo marsikaj. Lucija, zjutraj pod nočjo bom praznoval

175 srečnih let: Speci za dva kovčka marmeladnih palačink na pot. Ni pomoči. Odnese naju bo – kot o povodnih Soča prazno steklenico. Spočita se odpravi. Ključ pa daj pod prag. Na svidenje tu kod natanko krog božiča do treh kraljev. Lahko noč, Lucija.«

Nepričakovani poki smeha so se kratko trgali v vejah.

Obraz je prevrnila kot iz burje. Ga nastavila v nebo:

»Nocoj – ta zrak je, Srečko, žalosten? A ne?«

Tik čeznju je z rokami zafrfotnil mož visokih ličnic:

»Trebuh moj! Ta malopridni tu – navrhan je z veseljem!«

V godcih je, na molznem stolčku, Skrtov Mundi z opičjim obličjem, vzvišen, kot grobo zašitih ust, povsem iz nepotrebe tolkel na triangel – Srečku je bilo, ko da vrh kupa ruševin vpisuje s tintnim svinčnikom opeke: Stopil je na cigareto. Z ihto, hitro, neopazno šel.

V osenčenih bleščicah kraj tolmunov so mrlele zvezde.

Noč – zatohla. Lena. K mesecu so se primrenile meglé.

Komarji so vseprek zezljali, žejni vsakršne krvi.

S perilom na vrveh se je sušila črnkasta Metkova obleka – ko da so z glavó navzdol obesili suhljatega zamorčka. Huda zima bo, je nekdo pihal drugemu oblakce dima v nos: Lešnikov je čez vsak razum preveč! Drugi se je branil s prsti, da narava ve: Je verice preskrbela s hrano. Upognjeni Matija je odprl usta – če je kašljal. Ždel kot patriarh oglejski. Pomrmral, da je ujel, naj bi Angelikine jaslice, te kepe peg in solz, pripravljale Luciji zbornó deklamacijo *Balkana vrh visok* – nič. Pravzaprav ne vem:

»Ker se je nekam zataknilo. Čudno. Skoraj na skrivaj.«

Lucija je postala tik za Svjatopolkovno v predpasniku:

»Ljudje so zbegani, če Soča teče davi dol, drevi gor!«

Nina je smehljavo zlesenela. Brisala leseno zajemalko.

»Zdaj zadnjič hodim, kot navadno gospodar po svojem, pa čeravno s palico. Ko me o mlaju kdaj ožira koloradski hrošč, mu kar na glas, kar v nemščini povem: Zdravje moje domovine? Ni slabó – samo v srce jo včasih zaskeli. Domovina, dali smo ji vse: Še svoje dobro ime! Če ta oblast ne bi bila, recimo, naša – kaj bi si le mislili o njej? Pa mislimo, kar mislimo. Ah, treba si bo spet iskati upanje! Se vdati. Tiše teči: Nikdar kukniti na mäh v poplah kot razmajana ura kraj opolnoči pod starodavnim kmečkim tramom – taka je to noč ta reč!«

Svjatopolkovni so se oči rumenkasto, kitajsko zožile:

»Kadar kozlički tulijo – bo kmalu v dežju prvi sneg.«

Lucija je poprek prisluhnila. Lase otresla ko dežnik:

»Ne maraj. Le mehak izpev otožne starčevske norosti.«

Nina ji je vrinila skodelico s čebulnimi ocvrtki:

»Jablana tam zadaj! Prvič vidim – pravzaprav odkod?«

Lucija je zadihala. Se ji do kurnika lovila k pázduhi:

»Oh, Peterburg! Po prvi vojni je cepiče stihotapil ujetník. Slana druge večkrat pomori – te moje rusinje nikdàr!«

Svjatopolkovna ji je navdušeno kazála v rdečo krošnjo:

»Noro gluha si – sploh veš, o čem kričiš?«

»Kaj? Stopi na to stran: Gluha? Ne. Malce pijana? Pa.«

»Mundija je Fanfara vslinil za uho!«

»Tistole one – z nekakšnim kodrcem na prhlem uhlju? Divja zgodba! Vse do sèm sem se mojstrila trepetati pred Upognjenim Matijo. Čast pripravljenim: Ste

vedeli, kaj bo! Pristali smo na dnu – končno trdna tla pod našimi nogami! Vendar če sodiš, da se ga bojim: Ti se boj! Starih drevc ne more ta polenovka! Ta crkli pajek! Molj! Stenička! Mrzla miš! Ta podrekani Skrtov Mundi, ljuba moja, niti v ječo presaditi!»

Suvala je k temnim, hruškastim plodovom v jablani:

»Bog naj mi, Nina, zdravja da pa hitro smrt!«

Odšla je. Palico zabijala v udrto grudo. Kot cepin.

Puhla okna so z lenobno zaporednostjo ugašala v temo.

Mohorec je z nahrbtnikom, v klobuku, sramežljivo pikast stal ob stolu. Blaženo razsipel žarke z dragocenih zob. Flaškon s tropinovcem je po studenčje pel: Vseh se je prijemala omotica. Ropot ocinkanih želez po krožnikih je štropotal kot kavsi kur. Suhi mož visokih ličnic se je zdril v srbski ples:

»Veselo, svobodni vnuki Adama! Naprej v napredne dni!«

Giuseppe Ficarotta je potarnal, da ga spreletava milost nenavadne muzikaličnosti. Šestkrat so ga obletele solze. Enkrat kri. Pil je delikatno žejno, kot golob. S talentom oponašal papagaja. Se ponujal krog in krog v petje polke *D'amore non si muore!*¹ Znosil h godcem kupec dračja. Kuril kres, da bi s plameni pel po šegi grajskih pevcev ob kaminu. Sprenevédavo v skrbeh povpraševal tik za Upognjenim Matijo:

»Ne bo spevček speljal koga morebiti v nazadnjaštvo?«

Nini ploskoma potežkal krilo pod predpasnikovim vozlom:

»Midva hodiva drug drugemu tako rekoč v javno hišo!«

»Oh, Giuseppe – oh!«

»S to žensko je pekel! Peklensko pa, če je vsakič ni!«

»Ah, daj! Bedak!«

»Imaš docela prav – le da se spet neprecenljivo motiš!«

Ribo je pograbil za repček. Brundal. Ji z nožičkom rinil h glavi. Mlaskal s težkim, slinastim jezikom. Tenko točil:

»Za poldrugi kontinent sirot med razviharjenimi oceani, če bi nam umrli žganje, vino! Tovariši, na zdravje! Ne *cincin!* Marveč iz nežnih pravoslavnih trkanj moje *Slave rosse*²: Tik! In tik in tik, tik, tik! Tik! In tik in tik, tik, tik!«

Upognjeni Matija je zahrkal v cingelje triangla:

»Ta naš laški okupator je nocoj grdo natóčen!«

Godci so telečje gledali, obrobljeni s krvjo.

Lucija je kot madež vzniknila. Se prislonila k mizi.

Zrak je vonjal po razcvelih strunah v *Rdečem sarafanu*.

Zilijo Košorog iz Kobarida, slivooko teto pod pepelasto krtino kit, je po večernicah ugriznil pes. Pokazovala je rokó v obvezici. Jo silila v drhtenje. S prsti štela praske na uvelih prstih. Poddravala kot spovedno pokoro:

»Če pomislim – kolikanj sem v Argentini drezala v otroke! Pišite Miklavžu, drezala: Naj se v molitvah k Bogu spomni psov! Občutljivi so nič manj kot mi. Nimajo pa, siročéta, ne besed ne solz, drezala, da bi kot jaz razkazovali bolečino – mož? Umr! nam je v Argentini! Pa ni živel tam. Prihajal je. S košaro. Z vlakom. Krog božiča: Dišat po bolezn!«

Daleč vrh grmovja je kot borov prelec tlela luč.

Lucija je spraznila vrček. Valjala krompir v dlaneh. Ga vrgla v skledo. Merila

¹ Od ljubezni ne umreš.

² Rdeče Slovance.

ljudi, ko da jih šteje. S packama zariplosti kraj belih lic – Upognjeni Matija je zaman pokazal:

»Ti! Čebela tam, ta Bolti! Misli, da je moder, mlad, če hodi gor in dol kosmat in v raztrganih vojaških škornjih?«

Smeh je kot na mig presahnil. Pahnil goste v kolobar:

»Prazničnim ni treba praznika – potrjim pa. Zahvaljeni, ker ste prišli od svojih revščin v gosti k moji revščini! Ne lece ni krog mene niti tenkčenih besed, ki jih je znal kot z lése stresati zvrh prižnice naš don Penzion: Pastir, ki zdaj brez palice, cvetic, le pod globokim planšarskim klobukom še bedi kraj črede – pa je čreda ducat razbežanih ovc? Jesenska sem. Ti prsti rumenijo. Čas, negiben, se obláči v zimo. Včasih je večer pod oknom pel: Lepi, mladi! Danes – le še lepí. Ko da me je zvezalo na krta, ki že rije rov! Nezaslišano, bo kdo nergal: Lucija Rev se gre nekakšno meni, tebi nič proslavo! Ne, le zajčke bi osvobodila zajčnikov. Dolgove zbrisala – čeravno jih, kot zajcev, ni. Zmlada gor sem v pokušino jemala kar se da nesreč: Samo ljubljanskega potresa ne! Človek ne trpi samo iz kruha. Grob je, sirkov, kadar je. Nič obetavnega ne vidim na deskah naše čitalnice! Čimdlje si od začetka, bliže koncu si. Pa bi brez graje rekla: Ljubljena svoboda – namesto da bi strah odpravila, si ga povečala!«

Matija je odprl prst. Čudaško, bzikavo zaklel:

»Preblaženi Matija – kam? Ta govor je smolén!«

Suhi mož je trgal po žepku z naočniki v jeklenem robu.

Ficarotta je s polento na zobeh bobljál spred jablane:

»Mladini bojna pavka kuj korak – stari: Se spominjaj!«

Z luskastih, srebrnih peg ob Soči se je vibala meglica.

»Se spominjam. Da bi kdaj za hip, kaj vem, bila svobodna. Spomine pa izriva domišljija. Prav: Ta vaša jaz, *Cebíba*, sem od zibke sém podlegala samo naključju. Stara, pač, gospa iz dni, ko smo Slovenci še imeli *krasni spol*. Takrat je vladala tako imenovana slast poštenja. Čast – komú je dandanašnji v čast? Oblásti pa vsa čast: Za troho več ni uresničila, kot je obljubljala. Cesarjev, živih, mrtvih, ko jih je v norem diru preteptala zgodovina, sem izkusila preveč, da bi mi zdaj nakazoval poti slamač, ki se je zrinil kod na stol: Podobnim dajte, prosim, pošto, kako zelo so zame manj kot jaz! Do korenin me je obralo za nekakšen jutri, ki ga še pojutrišnjem ne bo. Revni Križani je v travi kraj Tolmina klel: Oči me vse bolj pečejo – ne vidim pa, od kod se nosi dim! Kaj bo z našo najmanj dvajsetletno, ji recimo, ljubeznijo do svetega vsega, kar danes je, kot je? Pa koloradski hrošč – nam ga ni Bog poslal za streznjenje? V opomnjo? O električni kokoši slišim, kadar slišim, čudno vñemarno – mar ne bi kdo prebral vsaj *Umnega kokošjerejca* patra Patulijana zvrh Kostanjevice! Slišim, da bo nesla baterije za prodiranje skoz mrak? Premokro je. Premrzlo. Presamotno. S plitvega neba se zlagajo rumenkasti oblaki. Slana krog in krog požiaga ljubljene vrtove. Angelov nikjer. Ljudje – ljudje. Ne zamerim jim, ki so hudobni. Zamerim jim, ker so neumni! Skraja smo vsi nagi. Skonca ni potreb: Je smrt beseda, ki zakrije vse, kar ne živi? Pred mano večnost. Večnost za menoj. Kdor vse zgubiš, ti kdaj ostane Bog. Kaj naj mu povem iz svojega pehanja? To, da si celo nocoj ne vem odgovoriti na vprašaj: Zakaj? Od bolečin sem se zatekla k tebi, Bog, bom rekla. Tu sem. Se smehljám – kot bebec vdano. Pa če je življenje sen: Oh, naj bi ga naš mladi rod namesto nas in vseh pred nami vedro sanjal! Ni hudo, doklér ni trikrat bolj hudo. Torej zahvaljeni – zdaj se vrnimo z besedico *potrpežljivo* brž naprej.«

Kdo je plosnil. Kdo poživžgal. Kdo zastokal v smeh.

Žarnici sta v zoprn balonček zbirali snetjè mušic.

Upognjeni Matija se je tiho naokrog presédel h kurniku.

Giuseppe je spod jablane prišel zmehčano trd. Slovesen. Kot s paradno sabljo. Mahal v godce: Življenje bo, tovariši, skoz vekomaj na smrt nevarno! Zato nedolžni potrebujejo najboljšega odvetnika: Krepčilno pesem – držal se je za koleno. Visel stran. Se šobil v račji kljun. Zapel, visoko meketaje:

*»E su per la Galizia
e zo per i Carpazi
vestidi de pajazi
ne tocarà morir!«³*

Zavzdihoval je kot jesenski veter. Se pomladil v klic:

»Če kralj ne more peti, ni vredno biti kralj! V začetku je bila le muzika. Na lepem pa je Bog ustvaril prvega človeka. Mu zaželel srečno pot nikamor in – po bližnjicah nazaj!«

Dobivali so zajkljaste, izbolščene, kopínjaste oči.

Svjatopolkovna je mukoma mirila Zilijo Košorog iz Kobarida: Domorodcem bi, drhtljiva krog nosnic, rada po vsi sili vstala pet v buenosaireškem narečju *Ave Mario*. Lucija je zaznala kratko stisko. Ko da se ji krčijo kosti – takrat je ribez razmajalo kot v nevihtnem sunku: Fanfara se je po merjašče gnal v ohlapnih pumparicah. S frančiškanskimi sandalami na bosih petah. Z vriskom divjega plenilca se je stegnil med ljudi. Jih tu, jih tam odrinjal kot v gozdu veje kraj stezè:

»Dovoljenje! Kdo je prosil – kdo je komu dal papir?«

Ožemalo jih je kot usta po lesniki: Ta si je klobuk zatlačil. Tretji sigal. Oni jajčasto pogledoval kot lipov bog.

Lucija je spustila palec k mizi. Naveličano zaterjala:

»Najprej – ta dom je prostor, kjer se mora vse odvijati edinole prijazno. Hkrati potlej: Kar ni z dokumenti prepovedano, je še pod norcem Mussolinijem bilo dovoljeno. Brž potlej pa: Prideta kot rokovnjač! Kot preganjana ravbarkomanda, brez najmanjšega dober večer. S čim sem vaju zaslužila?«

»Ste slišali? Zapiši – ti, vrv se ti krajša!«

»Kaj? Stopi na to stran: Moj telefon se kdaj pokvari.«

Od kopriv pri kurniku je privoglaril Upognjeni Matija.

Kraj Fanfare je zadrežno gledal neobrit četverokotnik v oznojeni srajci. Ko da bi trpel na vratu rdečkast poštni nabiralnik – Zilija Košorog se je ustrašila: Za tega ondi niti v Argentini ni naočnikov! Neznani se je zlagoma ozrl. Se namuznil. Mehko. Porogljivo: Čemú naj bi mi pa bili? Metko je, z obradkom v kolenih, ždel na panju. Ficarotta se je resnil. Kot vodó iz čolna plal spod nog: Samo z resnico – z vso resnico! Samo z vso resnico! Svjatopolkovna si je zobe tepežkala z leseno zajemalko. Vsakokrat pošepetala: Pametni odneha! Lucija ni trenila, drobna, glinasta: Zato nas jahajo bedaki! Ob flaškonu je, kot šiban, pozibaval žalost krog ugaslih ust Mohorec, huje kot vsakdanje nem. Z obraza mu je pod ovratnik tekla luč. Sadovnjak je stišalo v sadovnjak – sence so vsaksebi lezle v sence. Dim iz Ficarottovega ogenjca je zamrel: Godci so si božali dlani. Skrbno ravnali robce v žep.

Fanfara je zažugal pod prijateljski napis v vejah:

»Oho! Naše svobode? Svoboda je ali svobode ni!«

»Resnica božja: Ali svoboda je ali svobode ni?«

Vrglo ga je kot iz padca v zrak. Poskakal je krog sebe:

³ In gor skoz Galicijo in dol čez Karpate bomo morali, oblečeni kot pavlihe, pomreti.

»Ti! Se kar pod nos obriši za udarniške časti!«

Lucija je izdrla robček. Prezirljivo zamrmrala:

»Saj, že delam črtico pod ves ta križ!«

»Ti večno včerajšnji! Deset minut in – vsi domov!«

Giuseppe je brkljal sèm, tja. Z veseljem kimal: Predlog je, celo na videz, čeden in spravljen! Se zvegnil k Nini, ta je skleda skladala na klop v kup: Nadarjen, blesketav nastop natanko, poudarjam, o ničemer! Sképil prste. Jih Fanfari bočil v priznanje. Mu skomigoval z namrščenostjo poznavalca:

»Svet, ki se brez večjih škod upira svetu, ki prihaja!«

»Dajmo, dajmo, sakrament! Še pet minut – in vsi domov!«

Lucija je oči zaprla kot obsojenec po sodbi. Vzdihnila:

»Kar je preveč, ni niti s kruhom dobro! Poznam te dolgo – spoznala sem te zdaj! Na repetnice pazi: Še srakoper zdrži na njih le bore ur. Štiri leta vsakršnih podpiranj! Trepetanj! Pa mi povej: Zakaj se vas bojimo kot včeraj Nemcev? Jah, kot krava ste, ki naj bi dala tečno mleko – golido potlej pa s parkljinami vsakič pomendra!«

Upognjeni Matija je odprl mednju prst kot žepni nož:

»Enkrat še – pa ti ne bom nikdär več vedel na pomoč!«

»O ti, preblaženi Matija: Vrtnica se s trnjem brani.«

Fanfari se je koža z lic glistasto razlezla k ustom.

Ficarotta je pomolil Nini jopico – jo zvlekel stran:

»Proč! Bilo bi smešno! Saj tudi je: Preveč nevarno!«

Z mosta dol je spotoma spoznal, kako Lucijo tre kot vrč med kamenjem: Lasje so ji omelasto škropili. S palico elisabeth je razmetala hrano z mize. Treskala po žarnicah – v črnolasto, le krog oblakov žarkasto temo je kot na pomagáj zatrgalo vreščanje Zilije Košorog iz Kobarida:

»Samo izginita – prosim, izginita! To sta pomračen um!«

Kolovoz je blede plezal v skale. Tik črnkastih dreves.

Pot je róbilo razbito pokanje prezrelih sadežev ob tla.

Mahoma je Svjatopolkovni korak zašel v nekakšen hlipast pasji jok. Sólze so ji kot voščene bube lezle z vek. Giuseppe je roko skrivil pod suknjičev rokav. Jo prizadevno brisal z gumbom do komolca: Strah je, ljubezniva Nina, znamenje razuma! Jo izbrisal z voljnimi povesci las: Vreme ne uboga najinih molitvic, Svjatopolkovna, za dež! Ponovil bom zdravilni rek za varne dni, kot ga je lazaristom priporočal v afriških misijonskih pivnicah stric Arafunebre: *Un bel tacer non fu mai scritto!* Kajpada, med štirimi očmi, v samoti: Ta Fanfara – *che coglione!*⁴ Čeprav: Kdor vse premeri, ne zameri.«

Nina se je v kriku obrnila. Ga nabadla z mačjimi očmi:

»*Che coglione, che coglione, che coglione*, Ficarotta!«

Zatulila v beg čez travnik, pregrajen s pohlevno trto.

Zbežal, padal, kričal je za njo. Jo grabil k pázduham.

Visoko kod je zagrmelo. Nekajkrat oblisnilo pol hriba.

Streslo sinjkaste zlatnike mesečine Soči v tolmun.

Dežek je v ribez poškrebljal kot iz vrtnarjeve cevi.

Z opéntljanih lampijoncev je ponižno zacurelo v opustelost. Mohorec je flaskon zaril v nahrbtnik. Šel z usahle veselice gor: Na prazni trg je tu rosil odsev z neba. Tam plaho trepetala ploha – niti netopir je ni jemal v mar. V nobenem oknu

⁴ Čednega molčanja niso nikdar zapisali. Kolikšen kujon.

ni migljala luč. Le mesec se je hitro kdaj pobral z medenih kljuk prek okapljanih stekel v strešni žleb.

Egidij – vrh balkona. Sam kot križ na cerkvi. Bled.

Slepo svetlikanje lobanje. Resasta brisača. Zmahedran v nedeljski suknjič: Senca ga je zlivala z napušča. Križem čez omet. Mohorec je zatišal pljuski ostanka pijače v nahrbtniku. Oči zavil iz trpkosti. Prislunil tuji – Egidij je po mašniško razpel roke. Se tiho zbiral v glas. Pozvonil z lici:

»Čislani, kako se reče: Rojaki s Kozmerić, iz Grape, od Modrejc! Tovarišice! Zadnjič govorim tako visoko. Pravzaprav – zadnjič govorim. Če pada dež, pade v božje ime: Naj vas ne gane ta nebeški jok! Na svetu je, kot je od zmeraj prav. Divjina domišljije se je razbohotila na mojem vrtu. Ni mi pomoči: Nezadovoljstvo je spodbuda za napredek! Fanfara nosi velikansko glavo – kot skrinja skriva pod viharimi lasmi precej vsega. Njegova plašna, tovariška razdraženost je sramežljiv dokaz, da je nocoj živeti huje klavrnijasto kot v nočeh med vojno: Zakaj svoboda mi je vzela up! Kako se reče, sprašujem se nekolikanj zadrežno, ko da v poležani spalni srajci vodim ženski pevski zbor na romanje: Kdaj sem tako zelo grešil, da me Tolmin ima za pol ostanka mene? Kod si, domovina, da se ti, kako se reče, izpovem? Domovine od nikoder – večne vice pa, med Sočo, Idrijo: Ko turška ječa s pajkci. Z mrgolenjem strigalic. Z bogastvom bolh – sodnik Saje s ščipalnikom, s šampiljko v žepku, s pisarjem Senckenbergom noče vse od svečnice v 1911. k meni kdaj krog polnoči! Kje je domovina, ki sem ji, kako se reče, ubogljiv otrok? Profesor nisem, spotoma pozabljam. Enega pa ne: Da sem pozabljen. Zmeda, čislani tovariši z Modrejc, iz Grape. Zmeda tu – tok, tok? Tu, pod brisačo, s Kozmerić: Ne vem, ne morem, nočem več naprej! Vse tri sinove mi je domovina vzela na oltar, za ministriranje: Nobeden več me, tile trije, ne pozna. Prvega sem pustil belim, bil je rdeč! Drugega poslal rdečim, bil je: Kaj? Užaloščeni oče ugotavlja, da ga ni – da ga ne bo. Da se bom nazarensko prej sestal z njegovo materjo pri Svetem Mavru, kot pa z njim. Škipajzelj mi priporočeno pošto daje iz megle ob Soči: Nič v skrbeh! Sem v hipu tam! Zato ne rož ne navčkovega petja za meno, kako se reče: Brez tega mene kot brez vas vseh se bo vrh Krna sneg lepo naprej ogrinjal z mesečino!«

Dež je dihal kot iz majhnih prh.

Ohlajal luno s streh.

Egidij ali kaj? Vse – Mohorca je napokalo:

»Sveta devica vendar!«

Nagrbl se je pod klobukom skoz temo v Tolmin. Potrkal. Ropotal po zakovičenih, debelih vratih: Da ne more več! Prišel se je naznanit, ker je bil – da ga v nočeh preveč pogostoma zadirčno zmerja vest v podobi dlakastega, slepega berača Mizerita, ki ga na povodcu vodi, ščuva nasmejan otrok: Po nogicah, bi rekel, Jezušček! Opiti Grogl, Bulba in še kdo so samokres pahnili v žep. Se kot volkovi v osla vrgli nanj. Ga ihtasto podirali. Držali s tal. Metali v zid, vonjiv po tepkovcu – flaškon se je potrl v stok razbitih ceter. Ga zavlekli strmo blizu v klet. Sedli k sveči: Podremavat h kvartam.

S pograda, zagrnen kot krompir o ščipu, je mrmral krčmar Makuc – pod stensko uro je nabil posvaljkano, uvelo tablico iz mrzlih dni v februarju 1929, ČE PREKLINJAŠ, PREKLINJAJ PO SLOVENSKO! Fanfara je pridrl v nemškem dežnem plašču. Ga odgnal, ker da razširja kvante proti bratstvu in enotnosti. Zastonj se je Makuc v kačjih ridah dol otepal, da je kanil izbo varovati pred

kalabrijsko živinskostjo *Madonna vacca, Dio cane*. Zlasti pred ponarodelim *Porco Dio*⁵ – nič! Fanfara vsakič žlèpne durce k lini s križcem: Brez dokaza nič!

Na gornjem pogradu je osivel, klobasast strah pokazoval oko znad koca. Ritnil v strop – Mohorec je razločil poštarja Loviščka. O božiču je v pisanje iz Amerike naštel fižol, ker je dobrotni stric tam prek zapisal: Anici pošiljamo za rojstni dan 10 fižolčkov. Naj si kupi mandolata. Lectovih piškotov. Pomaranč! Z bankovci odprl v trgovino: Ali ni mesa? Ne, tu ni rib. Kjer ni mesa, je bolj naprej, za voglom levo. Hipoma zdijval. Prijeli so ga v krčmi. Bzikal je. Mravljal. Se mislil kar po svoje, kot nihče obesiti: Privezal je naramnico točilni mizi krog nogé. Se s kriki metal v zakajeni zrak.

Makuc je pomrmral. Previdno vprašal skoz odejo:

»Kdo si zunaj? Sem pozabil – ploh na kiblo, sédi.«

»Jaz, brezmadežen! Do reber zbit: Nič več fašist!«

»Kje se nama križa pot! Posedi. Sedi – lahko noč.«

Zahrskalo je kot podgana: Poštar je spet grizel v koc.

Mohorec je spomine na flaškon vsul v čeber. Blažen, lažji kot iver na Soči – dremez ga je po pedeh potihoma zapeljal pred gostilno Pri Gorenjcu: Vonjalo je po prežganih vampih. Snežnih podkvicah skoz vežo. Po sejmù. Bil je sam v docela prazni sobi – kot junaku so mu gostje klicali od polnih miz! Miril jih je. Se sračil: Grogl me je v nenavzočnosti na smrt obsodil – naj me v nenavzočnosti še ustrelil! Drugače bo do zore počil glas, da je nocej Upognjeni Matija doživel gospodarski zlom: Dal je namnožiti staro sliko v fesu – za eno vrnjeno fotografijo terja vrečo žita. Včasih ajde. Koruze ne trpi. Plačam! Bo dovolj za greh? Natakarica je osorno gledala. Stegnila dlan: Še sedem dinarjev! Pri nas večerjajo izbranci, ki nič ne pojedjo. Dodatek dam zastonj. Jih vržem ven.

Zbudila sta ga grom v volhkem oknu. Škripanje zapaha.

Zgrabil je nahrbtnik. Zviška zletel v noč. Ko da ni konec sanj: Zatolkla ga je strašna ploha. Jabolka so pokala na pot. V klanec gor je plezal čez drevo, ki ga je strela vrgla kot pošastno metlo med obcestne kamne. Se z ljubeznijo zaziral na Tolmin. Poslušal svetlo lajno v sebi. Šel – bliski so sabljali skoz oblake. Jih podirali v ognjeno zmedo. Ko da bi se hribi tam obstreljevali s težkimi granatami: Veselo šel.

Hrup se je polegel v čredo rožnatih oblakov.

Jutro je drhtelo. Se vrtinčilo. Cvrčenje ptic se je obletalo z umitih bukev. Vonj po glini, po robidi je vršel čez gozd. S pobočij so plahutale preproge kapelj – radio z glasom kot z dna groba je Luciji pridigal na most. Se zvrh ovinka brisal v smešno, veličastno blobotanje. Prepirljivo mrl.

Sinjkasta pozláta travnikov je valovala z okna.

Svjatopolkovna je s časopisno krpo divje drgala po steklu – ko da ji spod suhih členkov vsakič vztrikne papagaj. Z lasmi v rutici, kot náhodna, ožeta v nos: Ta včerajšnja, nerazumljiva, slinasta norost! Lucija je nemela v žarke, ki so se bršljanili po kuhinji: Dobro pripravljeno naključje – Ficarotta, kje je? Nina je zvrnila prst čez kupček listov, obteženih s krožnikom. Prijazni dan ga je do roba polnil z medom: Tam! Znergáno vzkliknila, da kroži o Pištoli dvom: Kako naj ta tovariš zadrži sovražnika, če svojih vod ne more? Vztrajno si verjame, da je Bog začel v Tolminu šele z njim ustvarjati! Ko da gre, skratka, po Giuseppovem opažanju, s Pištolo hitro nekam kot nizdol! Lucija je pokrila roko z roko: Ali ga je črni klop ali usoda – kar je

⁵ Kletve (krava, pes, prašič).

isto. Potožila, da je Metko tuj. Skrivnosten. Spod krst, od pozlačenih Stalinov ga vlečejo starokrščanska verovanja. Grize v neberljive knjige. Strgan od ljubezni: Zadnjo srajco bi razdelil s prvim, ki bi prosil! Si natika le podganje barve, mimo majic, hlač do mišje sivih rokavic. Ne vem – Nina se je vračala k Pištoli:

»Ta tovariš pušča za seboj veliko majcenih pokopališč!«

»Ne vem. Puščobno je – prej bi srečala Boga kot koga.«

»Ti, Angeliki se bo pripetil, le čigav pa zdaj, otrok!«

»A? Stopi na to stran! Kje da je, si rekla, Ficarotta?«

Svjatopolkovno je nevsakdanje vzelo kot pokrovko s ponve: Sunila je pest ob krožnik – z listkov je pošavsnil v zrak. Se z belim bevskanjem sesul preplašeni Luciji k čevljem:

»Tam, sem rekla! Tu! Ta moj povprečni nadpovprečnež!«

Molk – Lucija je počrkovala v liste. Gibala z naočniki:

»Težko. Na pol razumem. Jezik za brižinske spomenike.«

»Kakšne spomenike! Dva! Tri! Štiri: Ficarotta – beri!«

Ninin stol je škripal pod Lucijino previdno branje:

»Verjamem ne, poročam pa – Upognjeni Matija hodi zadnje dni na stran. Se to spodobi za tovariša, ki je na notri naš? Zakaj kako naj gre razum skoz eksplozivno govoričenje o prazničnem prihodu – prva sodba: Ustnica da mu je, Mihi, štrlela dol kot kozje sralo! Druga pa: Miha zmore dlan, ki je bolj topla ko dlani navadnih smrtnikov – razberi, ki boš bral! Sklep: Jaz bi počakal na zamiselco št. 14, ki v njej tovariš UM predlaga za Tolmin okrajno tekmovanje v kazanju žuljev.«

Nini je bezeg pred oknom zašumel prek lic:

»Ded po mamici bi zdaj otrkal pipo: To – to pa je tako: Če zleze ničevo, umazano srce spod jarma, že podjarmlja!«

»V zamiselci št. 14 bo za rezervo: Pred vhodom v Tolmin bi kar se da lahko po srednjeveškem vzoru stal pisar. Ta naj zabeleži vsakogar, ki pride, gre. Spodbuda se mi zdi napredna. Vendar – UM je v ponedeljek Pri Gorenjcu rekel o tovarišu Pištoli: Dedek v Rusiji bi zacmokal s pipo: To – to pa je tako: Če zleze ničevo, umazano srce spod jarma, že podjarmlja! Sklep: Ga zame vsaj za zdaj še ni.«

Stenska ura je ko tiha žaga pela v dopoldanski čas.

»Oblast pozablja na osvobojene brate! Primorska ji grdo ni mar! Zamiselca št. 18: Po zgledu iz Ljubljane moramo sami sezidati *Pionirsko progo in železnico*, da bi se novi rod vozičkal, neprikrajsan, krog vasi v prihodnost! Mizar naj ukroji lokomotivo. In vagon v podobi zapravljičeka. Sklep, kajpada brez topoumnih dveh začetnih stavkov: Kdo, recimo Mundi Skrt, naj notri, v gašperčku, sežiga mokre krpe. Kdaj potolče s kravjim zvoncec: Da bo za nevernike Tomaže bolj zares.«

Svjatopolkovna je nepričakovano prhnila v smeh:

»Če bi neumnost kdaj gorela! Če – gnala bi lokomotive!«

»Američani so pometali gosposki šotor tik ob Soči. Gladili balinišče. Jih je približno 26. Pol zamorcev in tri ukrajinske lotre, vojni plen – vaščani brž v občudovalno kihanje: Stranišča imajo tako čista, da bi jim zvrh deske jedel! Jih učim: Svoboda ni v straniščih – petletka čaka! Sklep: Ko da ljudi ni moč pripraviti do sreče, kadar tega nočejo.«

Vrh griča v soncu je zvenelo listje plamenelo z vej.

»Le za odrasle: Poniževalna je zavezniška kosmata pest, pahnjena čez nago, s pikami ocukrano slovansko rit! Zagrozil sem. Vpil: Zamorski korporal potegne lipana iz hlač – me kot gasilci, pred vaščanstvom, brez najmanjšega sramu, takole na enajst korakov obstreli! Sklep: Ne po besedah, ki jih ne umem – spoznaš jih po dejanjih.«

Z mize se je kratko splevalo hihitanje – zamrlo:

»UM je slišal, da tovariš Srečko pravi Stalinu brkónja. Drugič spet čeljustnik. Naj verjamem? Le poročam – s to pripombo: Vsi častimo Stalinove brke. Sklep: Čeljust je pri resničnih dedcih znamenje pokončnosti! In leglo zdravih zob.«

Nina je pisanje stresla v miznico. Lucija je skomigala:

»Oh, ne zamerim – kadar pes potegne, mu berač sledi.«

»Pri nas bi rekli: Glas ljudstva je obesil Kristusa!«

Potihoma sta srebali – že kdaj se je cikorija v skodelah ohladila. Svjatopolkovna je sigala, da so Giuseppa zvišali v božje oko: V opazovalca opazovalcev opazovalcev. Povsod je kakšen, mu reciva, Skrtov Mundi. Čezenj drugi, Fikež: Pazi nanj. Čeznju tretji, zbira – sem povedala preveč, ki malo vem? Giuseppe rad omeni rek opata iz Caltanissette: Prej bodo ljudje žerjavico držali v ustih, kot ohranjali skrivnost!

Lucija je molčala. Naočnike počasi odložila v torbico:

»Zakaj se spoveduješ zanj? Če ne bi pokazala te solate, bi bilo enako prav – današnji dnevi so nevarni za junake.«

»Mislim na nekakšno, kaj vem: Skupno ločeno življenje!«

Nina je od hiše dol v sunkih razvezala ruto z las. Glavo zlomila v kolobar svetlobe, ki so skozenj kimale pohlevne kmečke vrtnice. Se na razpotju zamaknila v prstaste noge mogočne lipe. Se ozrla, skremžena, kot za prepir:

»Stara! Drobcena! Vendar: Ko tale si! Rada te imam!«

Planila je skoz vežo. Se na ključ zaprla v hlipanje.

»Nina, Nina! Ti – slabo zaprta skrinja presenečenj!«

Kot psiček potlej, hrbtnsko, je pred Lucijo šel Giuseppov zlizani, zalizani obraz. Nasmihast, rdeč od znojnih ros, ko da jo prosi za malenkostno vbogajme: Naj ga razume. Siromašnim ni lahko. Kdor se vnémarno spotakne – ni mu pomoči.

Skôro je zaznala prvi šum jesenskih senc zvrh jablan.

Majhne štoklje so paberkovale krog dreves ob Soči.

S klanca je pomahedrilo blobotanje: Radio je zapridigal čez most. Takrat pa so se križem zropotali starčevo preklinjanje. Krik. Cvilež. Jok: Iz okna jo je Franica z očmi kot v lupini divjega kostanja oberoč grabila – hitro sèm.